

NEAMȚ VÁRÁNAK RESTAURÁLÁSA

Neamț vára — szép példajaként a Romániában folyó műemlékvédelemnek — azok közé a műemlékek közé tartozik, melyeket, sajnos, már nem lehet a mindennapi használatra „újjáéleszteni“; csak a részben megmaradt várfalaknak hangulati-atmoszferikus, „romantikus“ helyreállításáról, mindössze részleges hasznosításáról lehet szó. A vár restaurálását ebben az évben fejezi be a Műemlékvédelmi Bizottság.

Moldvában, a Kárpátok keleti övezetében, erdővel borított hegycsúcson emelkedik Neamț vára. Az alatta elterülő völgyből remek rálátás nyílik, s a történelem annyira vonzó ízével-zamatával gazdagítja a vidék festőiségét.

Keletkezése időpontjaként a XIV. század végét jelölték meg a legutóbb végzett ásások. Kezdeti szakaszában belső sarokbástyákkal megerősített téglalap alakú kerületből állt. Ștefan cel Mare vajda uralkodása alatt újabb építményekkel gazdagodott: félkör alakú bástyás terasszal, amelyet a régi védőárok fölé emeltek, és falpilléreken álló feljáróval láttak el.

Neamț vára jelentős szerepet játszott Moldva történetében. Azzal büszkélkedhet, hogy ellenállt Konstantinápoly meghódítója, II. Mohamed szultán ostromának, s a szultán kénytelen volt beszüntetni a harcot.

A XVII. és XVIII. század folyamán a törökök többszörös követelésére lebontják a falakat, és végül is elhagyják a várat. Századunk elején már romokban állt. A terasz és bástyafalak, valamint a hídfők összedőltek, romhalmazzá váltak, helyüket benőtte a fű.

Történelmi jelentősége és legendás hírneve késztette arra a Műemlékvédelmi Bizottságot, hogy tervbe vegye a vár restaurálását.

Tárgykörének megfelelően ismertetjük a restaurálási munkálatokat. Bemutatjuk az előzetes tájékozódást és adatgyűjtést, valamint a közben szükségessé vált kiegészítéseket. Tervezetet kellett bemutatni a Szakvéleményező Bizottságnak megvitatás végett, s e vita eredményeképpen indultak meg a restaurálási munkálatok. Először is azok a bizonyító adatok foglalkoztatták a restaurálókat, melyekből az építmény külső, felületi képe válhatott rekonstruálhatóvá. Sajnos azonban, nem voltak hasznosíthatók sem a megjelent, nagyon szűkszavú történelmi forrásmunkák (mint amilyen II. Mohamed titkáranak, az olasz Angioellónak a XVI. századi ostromról szóló feljegyzése, valamint a vár XVII. századi állapotának Bandini katolikus püspök tollából származó rövid leírása), sem a meglevő szemléltető anyag, mivel ez a várnak csak a XIX. századi képét mutatja be, ami már semmiben sem különbözik a maitól.

A rekonstruáláshoz szükséges adatok hiányában a Szakvéleményező Bizottság az alábbi következtetésre jutott:

— A műemlék romos állapotában való megőrzése és állandósítása, a megsemmisült épületrészek visszaállítása nélkül.

— Olyan munkálatok elvégzése, melyek elengedhetetlenek ahhoz, hogy a műemlék a turistaforgalom számára hozzáférhető legyen, melyek azonban magukon viselik korunk jellegét.

Ez, a helyreállítási munkálatok során oly gyakori utóbbi követelmény okozta a legtöbb gondot. A helyreállítóknak ugyanis állandóan szem előtt kellett tartaniuk azt, hogy az újszerű elemek ne keltsenek kirívóan elütő hatást a történelem-idéző múlt nyomait magán viselő régi, patinás falakon.

A végleges tervezet elkészítéséhez hasznos volt azoknak a jelentéseknek a tanulmányozása is, melyek a vár belterületének néhány évvel korábbi megtisztításáról adtak hírt, valamint a Régészeti Intézet utóbb végzett kutatásainak a felhasználása. Ezek a kutatások régentani vizsgálat segítségével határozták meg az építési szakaszok sorrendjét, valamint a különböző szinteket. Jó szolgálatot tett még a romok felmérése: ez az Építészeti Intézet diákjai évente rendszeresen végzett műemlékfelmérési munkájának eredménye.

Az előzetes terv és a kiegészítő javaslatok alapján megkezdődtek a munkálatok. Amint az várható volt, a törmeléktől való teljes megtisztítás, az anyagszállítás megoldása gépi eszközökkel, drótkötélpálya segítségével, az állványok felállítása a legkevésbé megközelíthető helyekre is lehetővé tette a maradványok beható vizsgálatát. Így aztán számos új elem került felszínre, s ez a restaurátor munkájában oly sok váratlan, elégtételt kiváltó eredményt szült.

A legfontosabbak között említhetjük meg azt, hogy felfedeztük a belterület bástyáin elhelyezett lőrészeket, megállapítottuk alakjukat: a domboldali, könnyen sebezhető részen széles lőrészek nyíltak a kőhajító ágyúk számára, míg a szakadék felé eső részen puskák behelyezésére kiképezett, keskeny lőrészeket találtunk. A bástyákkal megépített teraszon érdekes típusú lőrészek voltak, mint amilyenek a falba ágyazott, nagy kötömbökbe vágott, keskeny, félkör alakú ablakok.

A felfedezett új elemek között azonban a legfontosabb a várfalaknak és a terasz bástyáinak az omladék alól hét méter magasan kibontakozó és tökéletes állapotban megmaradt alsó része volt. A felső falrészek leomlott, de többé-kevésbé épen maradt homlokfalazatát helyreállítottuk, s így a várfalak nagyrészt régi impozáns tömörségükben tárultak fel. Ezzel is közelebb kerültünk annak megértéséhez, miként állt ellen Neamţ vára Mohamed szultán kipróbált hadainak.

A helyreállítási munkálatok e felfedezések értékesítése mellett a látogatást megkönnyítő új elemeket is magukba foglalták. Először is, mivel az ásatások és a törmeléktől való megtisztítás idején a vár megközelíthetlenné vált, új bejáratról kellett gondoskodni, s ezt természetsszerűleg az eredeti helyén létesítettük. Ezért az omladékananyagból újjáépítettük a régi hídpilléreket. Ezzel szemben a faépítményt, amelynek semmiféle, eredeti külalakját szemléltető nyoma sem maradt fenn, modern vasbetonszerkezettel támasztottuk alá, tölgyfahidat építettünk az átkelő forgalom számára, s így világosan jeleztük, hogy nem a rekonstrukcióját végeztük el. Ugyanígy jártunk el a bejáratú torony felvonó hídja esetében is. Itt léteztek ugyan olyan jelek, melyek egy ellensúlyokkal felemelhető és a kapu előtt külön e célra megásott árokba ereszkedő hídra mutattak, de nem lehetett tisztázni a működéséhez szükséges emeltyű- és láncszerkezet jellegét. Az érdeklődésre számot tartó, de nehezen megközelíthető építészeti részletekhez különböző anyagból lépcsősorokat készítettünk: a félreeső helyeken fémből, a többi helyen vasbeton alapzatú tömör kőből.

Végül, kifejezetten turisztikai céllal, kilátót képeztünk ki, a vár völgyre nyíló oldalán. A lent elterülő síkvidék és a környező hegyek nagyszerű látványt nyújtanak.

A munkálatok eleget tettek a restaurálás fő céljának: a régi várfalakat a napjainkig megőrzött alakjukban rögzítették. E kétségtelen tényhez járul egyrészt az, hogy a helyreállítás során felfedezett eddig ismeretlen, katonai építkezésekre vonatkozó adatok gazdagították a szakemberek ismereteit. Másrészt pedig kiaknáztuk a Neamț vára megtekintésében rejlő nevelő erejű lehetőségeket: immár szervezett kirándulásokon látogathatnak ide az ifjú nemzedék tagjai, hogy a helyszínen ismerkedjenek meg népünk történelmének egy fejezetével.

*

Befejezésül, úgy véljük, hogy a Neamț vára helyreállítási munkálatairól szóló írásunk az IBI (Internationales Burgen-Institut) érdeklődési körébe tartozik, mivel az Intézet célja megmenteni az enyészettől a régi várakat, újra feltárni értékeit, és valamilyen módon beilleszteni őket a mai élet körforgásába. Ezért is hoztuk az Önök tudomására a neamți munkálatokat.

Megjelent a Buletinul monumentelor istorice 1971. 2. számában. Dolgozatát az IBI tudományos tanácsának 1970. szeptember 22-én Budapesten tartott ülészakán olvasta fel a szerző.

Fodor Nagy Éva grafikája